Zaaknummer: 1985085

Commissievoorstel t.b.v. gesprek over afwegingskader aanwijzing gemeentelijke monumenten

Samenvatting

Dit commissievoorstel beoogt een gesprek in de commissie over het afwegingskader dat het college hanteert bij de aanwijzing van nieuwe gemeentelijke monumenten. Aanleiding is motie M25-60, waarin de gemeenteraad het college heeft gevraagd om een integraal afwegingskader waarin naast erfgoedwaarden ook andere belangen worden betrokken, waaronder belangen van eigenaren, timing van de aanvraag, planologische en economische belangen en effecten op andere gemeentelijke beleidsterreinen.

Dit voorstel doet niets af aan het belang van erfgoedbescherming. Monumentale en cultuurhistorische waarden blijven een zwaarwegend publiek belang. De inzet is niet om aanwijzing van gemeentelijke monumenten te beperken, maar om te borgen dat het college bij botsende belangen een bredere, expliciete en navolgbare bestuurlijke afweging maakt.

De gemeentelijke adviescommissie Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Monumenten (CRKM) geeft een deskundig oordeel over de monumentwaardigheid van een gebouw. Dat oordeel is van groot belang, maar is niet hetzelfde als het uiteindelijke bestuurlijke besluit. Het college moet, binnen de kaders van wet- en regelgeving, zelf beoordelen of aanwijzing in een concreet geval redelijk, proportioneel en bestuurlijk passend is.

Het college heeft de raad met de raadsinformatiebrief "Kader voor afweging bij aanwijzing gemeentelijke monumenten" geïnformeerd over de wijze waarop het tot besluitvorming komt. Naar ons oordeel beschrijft het college daarin vooral de procedure en de wijze waarop adviezen en zienswijzen worden betrokken. Het bevat nog onvoldoende een zelfstandig inhoudelijk afwegingskader waarmee vooraf duidelijk is op basis van welke criteria het college in een concreet geval wel of niet tot aanwijzing overgaat.

Dit voorstel vraagt de commissie zich uit te spreken over twee aanvullende criteria die expliciet onderdeel zouden moeten worden van het afwegingskader:

1. het moment waarop een verzoek tot aanwijzing wordt gedaan, in relatie tot reeds bekende en uitgewerkte plannen van de eigenaar;
2. de mate waarin het plan van de eigenaar bijdraagt aan vastgesteld of concreet voorgenomen gemeentelijk beleid voor de ontwikkeling van het betreffende gebied.

Deze criteria zijn nadrukkelijk niet bedoeld als automatische weigeringsgronden. Een laat ingediend verzoek hoeft niet per definitie te worden afgewezen en een eigenaarsplan gaat niet automatisch boven erfgoedbescherming. Wel moet het college expliciet motiveren welk gewicht deze belangen krijgen in de totale belangenafweging.

Aanleiding

Op 9 juli 2025 heeft de gemeenteraad de Erfgoedverordening gemeente Hilversum 2025 vastgesteld. Bij die vaststelling is motie M25-60 aangenomen. In deze motie heeft de raad het college gevraagd om een breder afwegingskader voor de aanwijzing van nieuwe gemeentelijke monumenten.

Het college heeft daarop op 21 april 2026 een raadsinformatiebrief gestuurd met als onderwerp "Kader voor afweging bij aanwijzing gemeentelijke monumenten". In deze RIB wordt aangegeven dat het college bij aanwijzing van gemeentelijke monumenten maatwerk toepast, dat concrete en onderbouwde belangen worden betrokken en dat de belangen die de eigenaar in een zienswijze naar voren brengt leidend zijn voor de belangenafweging. Ook stelt het college dat planologische en economische belangen bij de aanwijzing van belang kunnen zijn wanneer zij concreet genoeg en voldoende onderbouwd zijn.

Tegelijkertijd blijkt uit diezelfde RIB dat het college bij timing van de aanvraag slechts stelt dat een verzoek tot aanwijzing op elk moment kan worden gedaan en dat alleen in het geval van een onherroepelijke vergunning aan het tijdstip gewicht kan worden toegekend. Daarmee is naar ons oordeel nog onvoldoende duidelijk hoe het college in concrete gevallen zelf afweegt tussen erfgoedwaarde, eigenaarsbelang, al ingezette planvorming, gebiedsontwikkeling en andere gemeentelijke beleidsdoelen.

Recente Hilversumse dossiers laten zien waarom een scherper afwegingskader nodig is. Bij de Gooische Herberg ontstond discussie over de vraag of de gemeente betrouwbaar handelde richting een eigenaar/projectontwikkelaar met herontwikkelingsplannen. Bij De Bijenschans hadden de eigenaren al een bouwaanvraag gedaan en ontstond een langdurig proces met onzekerheid voor de eigenaren. Bij Het Wandelpad werd monumentenstatus aangevraagd nadat eerder plannen voor een appartementencomplex bekend waren geworden; inmiddels is het Wandelpad 26-28 aangewezen als monument. Bij de Montessorischool Centrum speelden naast erfgoedwaarde ook onderwijsbelang, duurzaamheid, hergebruik en nieuwbouwplanning een rol.

Deze voorbeelden laten zien dat aanwijzingsbesluiten niet alleen gaan over de vraag of een gebouw monumentwaardig is. Zij vragen om een bredere bestuurlijke afweging waarin ook timing, proportionaliteit, lopende planvorming en gemeentelijke beleidsdoelen zichtbaar worden betrokken.

Doel van het voorstel

Het doel van dit commissievoorstel is niet om erfgoedbescherming te verzwakken of om monumentwaardigheid ondergeschikt te maken aan andere belangen. Het doel is om duidelijker vast te leggen hoe het college handelt wanneer erfgoedbescherming samenloopt of botst met andere concrete publieke en private belangen.

Het voorstel heeft daarom tot doel:

- te verduidelijken dat het college een zelfstandige bestuurlijke belangenafweging moet maken;
- te bevestigen dat erfgoedwaarden zwaarwegend zijn, maar niet het enige belang vormen;
- te borgen dat belangen van eigenaren, lopende planvorming, gebiedsontwikkeling en andere gemeentelijke beleidsdoelen zichtbaar worden meegewogen;
- proportionaliteit en navolgbaarheid bij aanwijzingsbesluiten te verbeteren;
- als bijkomend effect transparantie en betrouwbaarheid van gemeentelijke besluitvorming te versterken.

Juridisch kader

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Monumenten geeft een deskundig oordeel over de beschermingswaardigheid en de redengevende omschrijving van een object. Dat advies is van groot belang, maar het is niet hetzelfde als het uiteindelijke bestuurlijke besluit. Het college neemt het besluit en moet daarbij alle rechtstreeks betrokken belangen afwegen.

De eigen procedurebeschrijving bevestigt dit. Het college vraagt advies aan de onafhankelijke deskundige gemeentelijke adviescommissie over de beschermingswaardigheid en redengevende omschrijving. Vervolgens stelt het college een ontwerpbesluit op en neemt het uiteindelijk een definitief besluit. In dat definitieve besluit moeten zienswijzen worden geadresseerd en moet de afweging worden gemotiveerd.

Dat betekent dat het college beleidsruimte heeft om, binnen de kaders van wet- en regelgeving, een eigen afweging te maken. De CRKM geeft een oordeel over monumentwaardigheid, maar het college moet daarnaast beoordelen of aanwijzing in het concrete geval redelijk, proportioneel en bestuurlijk wenselijk is.

De RIB van het college bevestigt bovendien dat planologische en economische belangen bij de aanwijzing van belang kunnen zijn wanneer zij concreet genoeg en voldoende onderbouwd zijn. Ook stelt het college dat andere belangen en vastgestelde beleidskaders kunnen worden betrokken wanneer zij concreet en specifiek zijn omschreven en direct samenhangen met de betreffende locatie en het betreffende object.

De door dit voorstel genoemde criteria passen binnen die lijn. Zij zijn juridisch verdedigbaar zolang zij niet als automatische uitsluitingsgronden worden geformuleerd, maar als expliciete afwegingscriteria binnen de totale belangenafweging.

Kern van het voorstel

1. Belang van zelfstandige bestuurlijke afweging door het college

De Commissie Ruimtelijke Kwaliteit & Monumenten geeft een deskundig oordeel over de vraag of een object monumentwaardig is. Dat oordeel is belangrijk en verdient zwaar gewicht in de besluitvorming. Dit voorstel beoogt niet dat oordeel te relativeren.

Tegelijkertijd is het advies van de CRKM niet hetzelfde als het bestuurlijke besluit. Het college moet zelf beoordelen of aanwijzing in het concrete geval passend is, gelet op alle rechtstreeks betrokken belangen. Daarbij moet het college niet alleen inzichtelijk maken hoe het advies van de CRKM en de zienswijze van de eigenaar zijn meegewogen, maar ook welke eigen bestuurlijke afweging is gemaakt tussen erfgoedwaarde, eigenaarsbelang, lopende planvorming, gebiedsontwikkeling, woningbouw, duurzaamheid, maatschappelijke voorzieningen en proportionaliteit.

2. Voorstel tot twee aanvullende criteria

A. Timing van het aanwijzingsverzoek

Het eerste voorgestelde aanvullende criterium betreft het moment waarop een verzoek tot aanwijzing wordt gedaan.

Wanneer een eigenaar al een concreet en uitgewerkt plan heeft ingediend, bijvoorbeeld voor herontwikkeling, sloop-nieuwbouw, verduurzaming of toevoeging van woningen, en belanghebbenden geruime tijd van dat plan kennis hadden kunnen nemen, moet het college dit expliciet meewegen.

In zulke gevallen kan het onredelijk of disproportioneel zijn wanneer een aanwijzingsverzoek pas in een laat stadium wordt gedaan en feitelijk tot gevolg heeft dat een reeds uitgewerkt plan alsnog wordt geblokkeerd.

Daarbij geldt nadrukkelijk dat een verzoek tot aanwijzing niet automatisch te laat is zodra een eigenaar plannen heeft gemaakt. Erfgoedwaarden kunnen ook pas later duidelijk worden, bijvoorbeeld door nader onderzoek, veranderde inzichten of nieuwe informatie. Juist daarom is een expliciete afweging nodig.

Het college zou daarom in ieder geval moeten motiveren:

- wanneer het verzoek is gedaan;
- wanneer plannen van de eigenaar kenbaar waren;
- welke investeringen of procedurestappen al zijn gezet;
- of belanghebbenden redelijkerwijs eerder hadden kunnen handelen;
- of er nieuwe feiten, onderzoeken of inzichten zijn die een later verzoek rechtvaardigen;
- welk gewicht dit krijgt in de proportionaliteitsafweging.

B. Bijdrage van eigenaarsplan aan gebiedsontwikkeling en gemeentelijk beleid

Het tweede voorgestelde aanvullende criterium betreft de vraag of het plan van de eigenaar bijdraagt aan vastgesteld of concreet voorgenomen gemeentelijk beleid voor de betreffende locatie of het betreffende gebied.

Wanneer een eigenaar bijvoorbeeld woningen wil toevoegen en dit past binnen de beoogde ontwikkeling van het gebied, moet het college expliciet afwegen welk gewicht aan dat belang wordt toegekend. Dat geldt ook wanneer een plan bijdraagt aan andere gemeentelijke doelen, zoals onderwijshuisvesting, verduurzaming, zorg, mobiliteit, klimaatadaptatie of maatschappelijke voorzieningen.

Ook dit criterium is geen automatisme. Een plan dat bijdraagt aan woningbouw, duurzaamheid of gebiedsontwikkeling gaat niet vanzelfsprekend vóór erfgoedbescherming. Wel moet het college zichtbaar maken hoe deze belangen zich tot elkaar verhouden en waarom het ene belang in het concrete geval zwaarder weegt dan het andere.

Daarom wordt voorgesteld dat het college in het afwegingskader expliciet opneemt dat plannen van eigenaren worden beoordeeld op hun bijdrage aan gemeentelijk beleid en gebiedsontwikkeling.

3. Transparantie en betrouwbaarheid als ondersteunend argument

Een duidelijker afwegingskader vergroot ook de transparantie van de besluitvorming. Voor betrokkenen wordt vooraf beter zichtbaar welke criteria het college hanteert en welke belangen in ieder geval worden meegewogen.

Dat betekent niet dat moeilijke keuzes verdwijnen. Het betekent wel dat besluitvorming beter uitlegbaar, beter toetsbaar en consistenter wordt. Daarmee wordt niet alleen de juridische kwaliteit van besluiten versterkt, maar ook het vertrouwen in de gemeente als betrouwbare overheid.

Voorstel aan de commissie

1. De commissie wordt gevraagd uit te spreken dat de aanwijzing van gemeentelijke monumenten een brede belangenafweging vraagt, waarin erfgoedwaarden zwaarwegend blijven, maar waarin ook andere concrete en rechtstreeks betrokken belangen expliciet moeten worden betrokken.

   De voorgestelde criteria zijn bedoeld om die belangenafweging te verduidelijken en niet om op voorhand te bepalen welk belang in alle gevallen doorslaggevend is.

2. De commissie wordt gevraagd te bespreken of zij het college wil verzoeken het afwegingskader voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten aan te vullen met de volgende twee criteria:

A. Timing en proportionaliteit van het aanwijzingsverzoek

Het college motiveert expliciet:

• op welk moment het verzoek tot aanwijzing is gedaan;
• of er al concrete en kenbare plannen van de eigenaar lagen;
• welke procedurestappen, investeringen of verplichtingen de eigenaar al is aangegaan;
• of verzoekers of andere belanghebbenden redelijkerwijs eerder hadden kunnen handelen;
• of er nieuwe feiten, onderzoeken of inzichten zijn die een later verzoek rechtvaardigen;
• welk gewicht dit krijgt in de proportionaliteitsafweging.

B. Bijdrage van eigenaarsplan aan gebiedsontwikkeling en gemeentelijk beleid

Het college motiveert expliciet:

• of het plan van de eigenaar bijdraagt aan vastgesteld of concreet voorgenomen gemeentelijk beleid;
• of het plan past binnen de gewenste ontwikkeling van de betreffende locatie of het gebied;
• welke betekenis het plan heeft voor bijvoorbeeld woningbouw, onderwijshuisvesting, duurzaamheid, zorg, mobiliteit of maatschappelijke voorzieningen;
• welk gewicht deze bijdrage krijgt ten opzichte van de erfgoedwaarde van het bestaande object.

Wanneer de commissie deze lijn onderschrijft, is de inzet dat het college wordt verzocht deze criteria expliciet op te nemen in het afwegingskader en toekomstige aanwijzingsbesluiten hierop concreet en transparant te motiveren.

Gespreksvragen t.b.v. commissiebespreking

1. Deelt de commissie de opvatting dat erfgoedwaarden zwaarwegend zijn, maar dat het college daarnaast een zelfstandige bestuurlijke belangenafweging moet maken?
2. Is de commissie het ermee eens dat het moment waarop een aanwijzingsverzoek wordt gedaan expliciet moet worden meegewogen, zonder dat dit automatisch doorslaggevend is?
3. Is de commissie het ermee eens dat het college expliciet moet meewegen of het plan van de eigenaar bijdraagt aan gemeentelijk beleid voor de betreffende locatie of het betreffende gebied?
4. Deelt de commissie dat toevoeging van deze criteria kan bijdragen aan beter navolgbare, transparantere en betrouwbaardere gemeentelijke besluitvorming?

5. Wil de commissie het college verzoeken deze twee criteria expliciet op te nemen in het afwegingskader voor aanwijzing van gemeentelijke monumenten?
6. Welke aanvullende criteria acht de commissie nodig om te komen tot een evenwichtig en navolgbaar afwegingskader?

Roderik van Grieken
D66 Hilversum